

فیض‌الله بن زین‌العابدین بنیانی

بنیانی، فیض‌الله بن زین‌العابدین بن حسام از معروفترین مورخان و نویسندگان سده ۹ق/۱۵م در **هند** بود.

فهرست مندرجات

- ۱ - توضیح اجمالی
- ۲ - مکان فیض‌الله
- ۳ - صاحب منصب
- ۴ - آثار خطی
 - ۴.۱ - مجمع النوادر
 - ۴.۲ - تاریخ صدر جهان
 - ۴.۳ - نظریات محققان درباره آثار
 - ۴.۴ - آثار یافت نشده
- ۵ - فهرست منابع
- ۶ - پانویس
- ۷ - منبع

توضیح اجمالی

او نواده قاضی حسام بود و خاندانش همه از اهل فضل و دانش به‌شمار می‌رفتند، چنان‌که قاضی حسام **جد** وی در دربار سلاطین **گجرات** عنوان «ملک‌الفضلت و صدر جهان» داشت. بنیانی در مقدمه یکی از آثار خود به نام مجمع النوادر از جد دیگر خود، یعنی قاضی صدرالدین بنیانی نام برده، و مجموعه آثار او را بیش از ۸۰ مجلد کتب و رساله دانسته است.

[۱] حبیبی عبدالحی، «طبقت محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۴، یغما، ۱۳۳۲ش، س ۶، شم ۱.

[۲] اقبال مجد، «مجمع النوادر»، ج ۱، ص ۴۲، اورینتل کالج میگزین، ۱۹۶۸م، ج ۴، شم.

مکان فیض‌الله

ضبط نام محلی که فیض‌الله بدان منسوب است، دقیقاً معلوم نیست. **عبدالحی حبیبی**

[۳] حبیبی عبدالحی، «طبقت محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۸، یغما، ۱۳۳۲ش، س ۶، شم ۱.

ضبط بنیان را پذیرفته، و آن را موضعی میان غزنین و ملتان دانسته است. به گفته او، منهای سراج از این ولایت نام برده است و اکنون نیز جایی به نام «بنون» در آن حوالی وجود دارد. اما گروهی دیگر چون **استوری**

[۴] استوری چ، ادبیات فارسی، ترجمه به روسی: یوا برگل، ج ۲، ص ۵۶۶، حاشیه ۹۶، ترجمه یحیی آری‌پور و دیگران، تحریر احمد منزوی، تهران، ۱۳۶۲ش.

به دفعت نام آنجا را «بنیان» ذکر کرده، و آن را محلی بین **خراسان** و ملتان به‌شمار آورده‌اند. (عبدالمقتر، VI/۲۳) سعید نفیسی احتمال داده که بنیان یا بنبان ممکن است صورت تحریف شده بلین - شهرکی نزدیک کازرون **فارس** - باشد.

[۵] نفیسی سعید، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی، ج ۲، ص ۷۷۴، تهران، ۱۳۴۴ش.

صاحب منصب

به هر حال، فیض‌الله در میان خاندانی که بیشتر آنان عالمانی برجسته بودند، بالید و به زودی در دربار پادشاهان گجرات صاحب عنوان شد و نزد سلطان محمودشاه بیقرا (یا بیگره، بیگره) از سلاطین گجرات **هند** (حک ۸۶۳ - ۹۱۷ق/۱۴۵۹-۱۵۱۱م) تقریب یافت.

[۶] حبیبی عبدالحی، «طبقت محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۸، یغما، ۱۳۳۲ش، س ۶، شم ۱.

در ۹۰۷ق به عنوان پیک و سفیر سیاسی محمودشاه به **محدآباد بنارس**، واقع در هند جنوبی فرستاده شد.

[1] نفیسی سعید، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی، ج ۱، ص ۲۴۲، تهران، ۱۳۴۴ ش. و در همانجا پارهای از آثار خود را به نگارش درآورد. از جزئیات زندگی بنیانی بیش از این اطلاعی در دست نیست.

آثار خطی

بنیانی کتاب‌های مختلفی نگاشته است.

← مجمع النوادر

مجمع النوادر. بنیانی این کتاب را در حدود سال ۹۰۳/۱۴۹۸م هنگامی که در محاذ آباد بنارس ساکن بود، و پس از تألیف تفسیر دستور الحفاظ و خلاصه الحکایات نوشته است و حاوی داستان‌ها و رویدادهایی درباره پادشاهان، امیران، صلحا، زهاد و شماری از سرایندگان و نویسندگان از ابتدای ظهور اسلام تا روزگار مؤلف، و مشتمل بر یک مقدمه و ۴۰ نادره و یک خاتمه است.

[1] منزوی، خطی مشترک، ج ۶، ص ۹۶۷..

مجمع النوادر به **سلطان محمود شاه گجراتی** تقدیم شده، و نویسنده در آن افزون بر شنیده‌ها و دیده‌های خود، برخی مطالب و حکایات را عیناً از چهار مقاله نظامی عروضی اقتباس کرده، و گاه به نقل عین عبارات و جملات آن پرداخته است.

[2] اقبال مجید، «مجمع النوادر»، ج ۱، ص ۴۲-۴۳، اورینتل کالج میگزین، ۱۹۶۸م، ج ۴، شم.

[3] حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۶، یغما، ۱۳۳۲ش، س ۶، شم ۱. نسخه‌هایی از آن در دانشگاه و کتابخانه الریاض لاهور و موزه ملی کراچی موجود است.

[4] منزوی، خطی مشترک، ج ۶، ص ۹۶۷.

← تاریخ صدر جهان

تاریخ صدر جهان، یا تاریخ محمودشاهی، طبقت محمود شاهیه، تاریخ مختصر عمومی است از آفرینش تا حوادث سده ۹/۱۵م. این اثر را نیز بنیانی هنگامی که در محاذ آباد بنارس به سر می‌برد، تألیف کرد.

[5] حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۴، یغما، ۱۳۳۲ش، س ۶، شم ۱.

در این کتاب از **پیامبران**، اولیا، دانشمندان، اعیان و پادشاهان، و نیز تاریخ مختصری از پادشاهان مسلمان شبه قاره هند سخن رفته است.

[6] نبی خان احمد، «خزیره نادر از کتابهای خطی در موزه ملی پاکستان»، ج ۱، ص ۲۷۹، ترجمه ابو الفضل طباطبایی، راهنمای کتاب، ۱۳۴۶ش، س ۱۰، شم ۱. اهمیت این اثر بیش‌تر مربوط به بخش پادشاهان هند است و در این زمینه مکمل **طبقات ناصری** است.

[7] حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۵، یغما، ۱۳۳۲ش، س ۶، شم ۱.

تاریخ صدر جهان مشتمل بر بخش‌های مختلفی است که در آن درباره پیامبران از **آدم تا پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله)**، پادشاهان پیش از اسلام **ایران، خلفای راشدین، امویان، عباسیان** و پادشاهان ایران پس از اسلام، از **صفاریان تا اسماعیلیان** بحث شده است.

[8] منزوی، خطی، ج ۶، ص ۴۱۲.

بخشی از کتاب نیز در ذکر وزرا، امرا و حکام است و سرانجام بخش مربوط به پادشاهان هند در خاتمه کتاب آمده است.

[9] حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۵، یغما، ۱۳۳۲ش، س ۶، شم ۱.

[10] Rieu, Ch, ج ۱، ص ۸۶-۸۷، ۱۹۶۶، Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum London.

مؤلف با اینکه در گجرات و در خدمت پادشاهان آن سرزمین می‌زیسته، از اوضاع جغرافیایی و تاریخی گجرات مطلبی نگفته است.

[11] حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۵، یغما، ۱۳۳۲ش، س ۶، شم ۱.

نسخه‌های خطی متعددی از تاریخ محمودشاهی در دست است. حداقل ۳ دست‌نویس آن در موزه بریتانیا نگهداری می‌شود.

[12] Rieu, Ch, ج ۱، ص ۸۶-۸۷، ۱۹۶۶، Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum London.

[13] اونس مردیت، «نسخ خطی فارسی در موزه بریتانیا»، ترجمه ایرج افشار، نسخه‌های خطی، نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۴۴ش، دفتر چهارم. نسخ دیگر در کتابخانه‌های موزه ملی **پاکستان**، مجموعه اختصاصی براون، کتابخانه بانکپور،

[14] Bankipore، ج ۶، ص ۲۳-۲۹.

[15] منزوی، خطی، ج ۶، ص ۴۱۲.

و نسخه‌های آن در کتابخانه‌های خصوصی در **پیشاور** موجود است.

[16] حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۴، یغما، ۱۳۳۲ش، س ۶، شم ۱.

← نظریات محققان درباره آثار

نظریات محققان درباره آثار بنیانی مختلف است. گروهی عقیده دارند که طبقت محمود شاهیه که نویسنده تاریخ فرشته بارها از آن نام برده، و به آن استناد جسته است، اثری متفاوت با تاریخ صدر جهان نوشته بنیانی است. نکته‌ای که این تردید را قوت می‌دهد، آن است که نام نویسنده طبقت در تاریخ فرشته ذکر نشده است. بنابراین، کسانی چون استوری [17] استوری چا، ادبیات فارسی، ج ۲، ص ۵۶۶، ترجمه به روسی: یوا برگل، ترجمه یحیی آری‌نپور و دیگران، تحریر احمد منزوی، تهران، ۱۳۶۲ش.

و **منزوی**

[18] منزوی، خطی، ج ۶، ص ۴۱۲.

[19] منزوی، خطی، ج ۶، ص ۱۱۸.

از تاریخ محمودشاهی و تاریخ صدر جهان به‌طور جداگانه یاد کرده‌اند، لیکن **نفیسی**

[۲۷] نفیسی سعید، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی، ج ۱، ص ۲۴۲، تهران، ۱۳۴۴ ش.

و بیشتر محققان چون عبدالحی حبیبی

[۲۸] حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۴، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱. این دو را یک کتب، و مؤلف آنرا بنیانی دانسته‌اند.

← آثار یافت نشده

تفسیر دستور الحافظ. خلاصه حکایات. بنیانی چند رساله دیگر نیز به فارسی و عربی، به نظم و نثر داشته است.

[۲۹] حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۴، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

فهرست منابع

(۱) استوری چا، ادبیات فارسی، ترجمه به روسی: یوا برگل، ترجمه یحیی آربین‌پور و دیگران، تحریر احمد منزوی، تهران، ۱۳۶۲ ش.

(۲) اقبال محمد، «مجمع النوادر»، اورینتل کالج میگزین، ۱۹۶۸ م، ج ۴، شم.

(۳) اونس مردیت، «نسخ خطی فارسی در موزه بریتانیا»، ترجمه ایرج افشار، نسخه‌های خطی، نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۴۴ ش، دفتر چهارم.

(۴) حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

(۵) منزوی، خطی.

(۶) منزوی، خطی مشترک.

(۷) نبی خان احمد، «ذخیره نادر از کتابهای خطی در موزه ملی پاکستان»، ترجمه ابوالفضل طباطبایی، راهنمای کتب، ۱۳۴۶ ش، س ۱۰، شم ۱.

(۸) نفیسی سعید، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی، تهران، ۱۳۴۴ ش.

(۹) Bankipore.

(۱۰) Rieu, Ch. Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum. London. ۱۹۶۶.

پانویس

۱. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۴، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

۲. ↑ اقبال محمد، «مجمع النوادر»، ج ۱، ص ۴۲، اورینتل کالج میگزین، ۱۹۶۸ م، ج ۴، شم.

۳. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۸، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

۴. ↑ استوری چا، ادبیات فارسی، ترجمه به روسی: یوا برگل، ج ۲، ص ۵۶۶، حاشیه ۹۶، ترجمه یحیی آربین‌پور و دیگران، تحریر احمد منزوی، تهران، ۱۳۶۲ ش.

۵. ↑ نفیسی سعید، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی، ج ۲، ص ۷۷۴، تهران، ۱۳۴۴ ش.

۶. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۸، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

۷. ↑ نفیسی سعید، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی، ج ۱، ص ۲۴۲، تهران، ۱۳۴۴ ش.

۸. ↑ منزوی، خطی مشترک، ج ۶، ص ۹۶۷.

۹. ↑ اقبال محمد، «مجمع النوادر»، ج ۱، ص ۴۲-۴۳، اورینتل کالج میگزین، ۱۹۶۸ م، ج ۴، شم.

۱۰. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۶، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

۱۱. ↑ منزوی، خطی مشترک، ج ۶، ص ۹۶۷.

۱۲. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۴، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

۱۳. ↑ نبی خان احمد، «ذخیره نادر از کتابهای خطی در موزه ملی پاکستان»، ج ۱، ص ۲۷۹، ترجمه ابوالفضل طباطبایی، راهنمای کتب، ۱۳۴۶ ش، س ۱۰، شم ۱.

۱۴. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۵، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

۱۵. ↑ منزوی، خطی، ج ۶، ص ۴۱۱۲.

۱۶. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۵، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

۱۷. ↑ Rieu, Ch. Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum. London. ۱۹۶۶، ص ۸۶-۸۷.

۱۸. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۵، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

۱۹. ↑ Rieu, Ch. Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum. London. ۱۹۶۶، ص ۸۶-۸۷.

۲۰. ↑ اونس مردیت، «نسخ خطی فارسی در موزه بریتانیا»، ترجمه ایرج افشار، نسخه‌های خطی، نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۴۴ ش، دفتر چهارم.

۲۱. ↑ Bankipore، ج ۶، ص ۲۳-۲۹.

۲۲. ↑ منزوی، خطی، ج ۶، ص ۴۱۱۲.

۲۳. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۴، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

۲۴. ↑ استوری چا، ادبیات فارسی، ج ۲، ص ۵۶۶، ترجمه به روسی: یوا برگل، ترجمه یحیی آربین‌پور و دیگران، تحریر احمد منزوی، تهران، ۱۳۶۲ ش.

۲۵. ↑ منزوی، خطی، ج ۶، ص ۴۱۱۲.

۲۶. ↑ منزوی، خطی، ج ۶، ص ۱۱۸.

۲۷. ↑ نفیسی سعید، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی، ج ۱، ص ۲۴۲، تهران، ۱۳۴۴ ش.

۲۸. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۴، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

۲۹. ↑ حبیبی عبدالحی، «طبقات محمودشاهی و مجمع النوادر فیض‌الله بنیانی»، ج ۱، ص ۳۴، یغما، ۱۳۳۲ ش، س ۶، شم ۱.

[دانشنامه بزرگ اسلامی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، برگرفته از مقاله «بنیانی»، شمار ۵۱۳۵.](#)

رده‌های این صفحه: [مقالات دانشنامه بزرگ اسلامی](#)